

אב התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"לא יומתו אבות על בנים ... איש בחטאו יומת"

לפרשת כי תצא (על פי שיעור של הרב יונתן גרוסמן ויחזקאל מרגלית)

הבנאי הזה. ואם את בן בעה"ב המית - את בן הבנאי הזה ימיתו."

9. דברים כ"ד, יז:

"לא תטה משפט גר יתום"

10. הרב יונתן גרוסמן:

תורתנו מעלה על נס את הרגישות המוסרית החובקת כל אדם וכל עמדה. אך באופן מיוחד היא מדגישה את הנורמות המוסריות הנדרשות בעולם משפטי, שבו נחרצים חייהם של בני אדם. מתוך השוואת נורמות המוסר העולות מתוך התורה לנורמות המוסר המקובלות במשפטי עמי הסביבה, מתחדדות עוד יותר הדרישות המוסריות העדינות של התורה, והעובדה שהכתוב אינו מוכן להתפשר ביחס לעניינים אלו.

11. יחזקאל י"ח:

"(א) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: (ב) מִה לָכֶם אַתֶּם מְשָׁלִים אֶת הַמֶּשֶׁל הַזֶּה עַל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַבּוֹת יֹאכְלוּ בָסֶר וְשָׂנֵי הַבָּנִים תִּקְהִינָה: (ג) חִי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם יִהְיֶה לָכֶם עוֹד מִשָּׁל הַמֶּשֶׁל הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל: (ד) הֵן כָּל הַנְּפֹשׁוֹת לִי הִנֵּה כֹנְפֹשׁ הָאֵב וְכֹנְפֹשׁ הַבֶּן לִי הִנֵּה הַנְּפֹשׁ הַחֲטָאִת הִיא תָמוּת:

(ה) וְאִישׁ כִּי יִהְיֶה צָדִיק וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצָדָקָה: (ו) אֶל הַהָרִים לֹא אָכַל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גְּלוּלֵי בַיִת יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֲשֶׁת רַעְהוּ לֹא טָמָא וְאֶל אִשָּׁה נְדָה לֹא יִקְרָב: (ז) וְאִישׁ לֹא יוֹנֵה חֲבֻלָתוֹ חוּב יָשִׁיב גְּזֻלָּה לֹא יִגְזֹל לְחָמוֹ לְרַעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם יִכְסֶה בְּגָד: (ח) בְּנֶשֶׁךְ לֹא יִתֵּן וְתַרְבִּית לֹא יִקַּח מֵעוֹל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפָּט אָמַת יַעֲשֶׂה בֵּין אִישׁ לְאִישׁ: (ט) בְּחֻקוֹתַי יִהְלֹךְ וּמִשְׁפָּטֵי שְׁמֵר לַעֲשׂוֹת אָמַת צָדִיק הוּא חִיָּה יַחִיה נְאֻם ה' אֱלֹהִים:

(י) וְהוֹלִיד בֶּן פְּרִיץ שֶׁפֶךְ דָּם וְעָשָׂה אֶח מֵאֶחָד מֵאֵלֶּה: (יא) וְהוּא אֶת כָּל אֵלֶּה לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל הַהָרִים אָכַל וְאֶת אֲשֶׁת רַעְהוּ טָמָא: (יב) עֵנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנֵה גְזֻלוֹת גְּזֹל חֲבֹל לֹא יָשִׁיב וְאֶל הַגְּלוּלִים נָשָׂא עֵינָיו תוֹעֵבָה עָשָׂה: (יג) בְּנֶשֶׁךְ יִתֵּן וְתַרְבִּית לָקַח וְחִי לֹא יַחִיה אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוֹמַת דָּמְיוֹ בּוֹ יִהְיֶה:

1. דברים כ"ד טז:

"לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, איש בחטאו יומתו"

2. רש"י בפירושו לפסוק:

"לא יומתו אבות על בנים - בעדות בנים. ואם תאמר בעוון בנים, כבר נאמר: 'איש בחטאו יומתו'. אבל מי שאינו איש - מת בעוון אביו, הקטנים מתים בעוון אבותם בידי שמים."

3. מלכים ב' י"ד, ה-ו:

"ויהי כאשר חזקה הממלכה בידו, ויך את עבדיו המכים את המלך אביו. ואת בני המכים לא המית, ככתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר: לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות, כי אם איש בחטאו יומת (ימות כתיב)".

4. מלכים ב' ט' כו:

"אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ה'"

5. דברי הימים ב' כ"ד כה:

"התקשרו עליו עבדיו בדמי בניו והודע הפהו ויהרגהו על משתו וימת"

6. דברים כ"ג טז:

"לא תסגיר עבד אל אדניו אשר ינצל אליך מעם אדניו. עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו, לא תוננו"

7. חוקי חמורבי (סעיפים 16-17, תרגום לבנון):

"כי יצפין איש בביתו עבד בורח או שפחה בורחת, שייכים להיכל המלך או לאזרח, ולא הוציא אותו(ה) אל מחוץ לביתו לקריאת הממונה, נותן המחסה מות יומת. כי יתפוס איש עבד בורח, או שפחה בורחת בשדה, והסגירו אל אדוניו, אדון העבד למסגיר שני שקלים ישלם."

8. חוקי חמורבי (סעיפים 229-230, תרגום לבנון):

"כי יבנה בנאי בית לאיש, ולא עשה מלאכתו באמונה, ונפל הבית אשר בנה והמית את בעה"ב - מות יומת"

16. סנהדרין דף כז ע"ב:
 "כדתניא: (ויקרא כ"ו) ואף בעונות אבותם אתם ימקו - כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (ונפרעין מהן עונותיהן ועון אבותיהם - רש"י)".
17. החזקוני שמות כ"ד:
 "'פוקד עוון אבות', אל תאמר אשכח את הפשע, כי 'אנכי פוקד עוון אבות על בנים', ולא משום שאהיה נפרע מן הבן עוונותיו של אב, כי 'איש בחטאו יומת' (מלכים ב, יד, ו), אלא כך היא המידה: אדם חוטא, הקב"ה ממתין לו כל ימיו, אם ישוב; וכן בבנו ובבן בנו. אבל הרביעי, אם הוא עומד ברשעת אבותיו, הקב"ה טורדו מן העולם, וזהו: 'פוקד עוון אבות וגו'', בזמן שהם מסורגים (=רצופים)".
18. בכור שור ("תורת חיים", הערה 14 על פירוש החזקוני):
 "בעוונותיו של עצמו, שכבר הוחזקו אבותיו. ולא גרמו לו עוונות אבותיו אלא שאין הקב"ה ממתין לו. ומכל מקום, אין הקב"ה נפרע ממנו אלא מה שהוא עצמו חוטא".
19. תלמוד הירושלמי (שבועות פרק ד ה"א):
 "מה תלמוד לומר לא יומתו אבות על בנים אלא שלא יומתו בנים בעדות אבות ואבות בעדות בנים מיכן שלא יהו העדים קרובין של נידונין".
20. משנה תורה, הלכות עדות, פרק יג, הלכה א:
 הקרובים פסולים לעדות מן התורה, שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים". מפי השמועה למדו שבכלל לאו זה שלא יומתו אבות על פי בנים ולא בנים על פי אבות, והוא הדין לשאר קרובים.
21. רמב"ן על ויקרא כ"ז כט:
 "ולדעת רבותינו ז"ל יתכן שיהיה הכתוב הזה כולל דברים רבים, ... , וכמו לא יומתו אבות על בנים (דברים כד טז), שהם דורשים אותו בפסול עדות הקרובים (סנהדרין כז ב) והכתוב אומר בו עוד (מ"ב יד ו) ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות".
22. המשנה בפרק שלישי של מסכת סנהדרין:
 ואלו הן הקרובין: אביו ואחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו וחמיו וגיסו, הן ובניהן וחתניהן, וחורגו לבדו. אמר רבי יוסי: זו משנת רבי עקיבא. אבל משנה ראשונה: דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותה שעה.
23. רמב"ם, הלכות עדות, פרק יג, הלכה טו:
 זה שפסלה תורה עדות הקרובים, לא מפני שהם בחזקת אוהבים זה את זה, שהרי פסולין להעיד לו בין לזכותו בין לחובתו, ואפילו משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה, אלא גזירת הכתוב הוא.
24. רמב"ם, הלכות סנהדרין, פרק כד, הלכה א:
 יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין

- (יד) והנה הוליד בן וירא את כל חטאת אביו אשר עשה ויראה ולא יעשה כהן: (טו) על ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל את אשת רעהו לא טמא: (טז) ואיש לא הונה חבל לא חבל וגזלה לא גזל לחמו לרעב נתן וערום כסה בגד: (יז) מעני השיב ידו נשף ותרבית לא לקח משפטי עשה בחקותי הלך הוא לא ימות בעון אביו חיה יחיה: (יח) אביו כי עשק עשק גזל גזל אח ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו והנה מת בעונו: (יט) ואמרתם מדע לא נשא ה' בעון האב וה' מן משפט וצדקה עשה את כל חקותי שמר ויעשה אתם חיה יחיה: (כ) הנפש החטאת היא תמות בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה:
 (כא) והרשע כי ישוב מפני חטאתיו אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות: (כב) כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה: (כג) החפץ אחפץ מות רשע נאם ה' אלוקים ה' לא ישוב מדרכיו: (כד) ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול לכל התועבות אשר עשה הרשע יעשה וחי כל צדקתיו אשר עשה לא תזכרנה במעלו אשר מעל ובחטאתו אשר חטא בם ימות:
 (כה) ואמרתם לא יתכן דרך אדני שמעו נא בית ישראל הדרך לא יתכן הלא דרכיכם לא יתכנו: (כו) בשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ומת עליהם בעולו אשר עשה ימות: (כז) ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ויעש משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה: (כח) ויראה וישב מפני פשעיו אשר עשה חיו יחיה לא ימות: (כט) ואמרו בית ישראל לא יתכן דרך אדני הדרך לא יתכנו בית ישראל הלא דרכיכם לא יתכן: (ל) לכן איש פדרכיו אשפט אתכם בית ישראל נאם ה' אלוקים שובו והשיבו מפני פשעיכם ולא יהיה לכם למכשול עון: (לא) השליכו מעליכם את כל פשעיכם אשר פשעתם בם ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמתו בית ישראל: (לב) כי לא אחפץ במות המת נאם ה' אלוקים והשיבו וחיו:"
12. בראשית ד' י:
 "ויאמר מה עשית קול דמי אחיד צעקים אלי מן האדמה"
 13. אבות דרבי נתן פרק לא ד"ה בעשרה מאמרות:
 "דם אחד שפך דמים רבים נאמר. אלא מלמד שדם בניו ובני בניו וכל תולדותיו עד סוף כל הדורות שעתידין לצאת ממנו כולם היו עומדין וצועקין לפני הקב"ה".
14. שמות כ' ד:
 "כי אנכי ה' אלקיך א-ל קנא פקד עון אבת על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי".
15. מדרש זוטא - רות פרשה א ד"ה וימותו גם:
 " אמר ר' חייא בר אבא עד שלש עשרה שנה הבן לוקה בעוון האב, מכאן ואילך איש בחטאו ימות"

שם ראייה ברורה... אם כן, למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שיבואו לפני הדיין שני עדים, ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר.

25. סנהדרין כח ע"ב

"הכא משום איקרובי דעתא הוא, והא איקרבא דעתיה לגבה [=טעם הפסול כאן הוא מפני קירוב הדעת, והרי נתקרבה דעתו בעניינה]"

26. ספר החינוך, מצווה תקפט :

"כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקימתם יחד, אי אפשר להן להנצל שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותן זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדיין, ויחייבו את ראשם למלך"